

*Kristina Malmio*

## **Kirjallisuudentutkimuksen Tähtien Sota, osa X: Järjen ja logiikan paluu?**

Teoria isolla T:llä on kaapannut vallan kirjallisuustieteessä ja alistanut objektiivisuuteen pyrkivän ja rationaalisen tieteellisen ajattelun omien kestävämmien argumenttiensa, sietämättömän retoriikkansa ja häikäilemättömän tähtikulttinsa alle. Tässä ovat päihinänkuoressa Daphne Patain ja Will H. Corralin toimittaman *Theory's Empire. An Anthology of Dissent* -antologian keskeiset väitteet. Mikä Teoria? Teoksessa sillä tarkoitetaan 1960-luvun jälkeen syntyneitä tutkimussuuntauksia, kuten strukturalismi ja poststrukturalismi, marxilainen ja feministinen tutkimus, postkolonialismi, queer-tutkimus, psykoanalyttinen tutkimus, dekonstruktio, kulttuurintutkimus ja uushistorismi. Osansa kritiikistä tässä ”vastaansanojen antologiassa” saavat niin vanhat kuin uudet ”gurut”, esimerkiksi Derrida, Lacan, Foucault, Barthes, Geertz, Lévi-Strauss, Said, Spivak, Greenblatt ja Butler. Kirjan toimittajien mukaan edellä mainituista erillisistä teorioista on oikeutettua puhua Teoriana. Kyseiset suuntaukset nimittäin esittävät, että ne kykenevät vastaamaan kaikenlaisiin kirjallisuudentutkimuksen keskeisiin kysymyksiin, niin vanhoihin kuin uusiinkin. Teoriat antavat ymmärtää, että ne ovat sekä kattavia että yleispäteviä. Lisäksi ne pitävät omaa tapaansa lähestyä kirjallisuutta tärkeänä ja merkittävänä.

*Theory's Empire* -teos koostuu osista, joiden nimet ovat ”Theory Rising”, ”Linguistic Turns”, ”Empire Building”, ”Theory as a Profession”, ”Identities”, ”Theory as Surrogate Politics”, ”Restoring Reason” ja ”Still Reading After All These Theories...”. Se sisältää toimittajien esittelyn, 47 kriittistä artikkelia ja loppuluvun. Antologian artikkelit on julkaistu 1970-luvun ja vuoden 2004 välillä ja kirjoittavat ovat enemmän tai vähemmän nimekkäitä, voittopuolisesti USA:ssa työskenteleviä kirjallisuudentutkijoita, mutta mukana on myös filosofeja, sosiologeja, matemaatikkoja ja historianantutkijoita. Heitä yhdistää kasvava skeptisyys Teoriaa kohtaan. Monet kirjoittajista haluavat palauttaa kirjallisuuden kirjallisuudentutkimuksen keskiöön. Yhteistä kritiikin kohteena oleville teoreettisille suuntauksille on se, että ne tutkivat kirjallisuutta ”kulttuurisena artefaktina” tai ”merkkijärjestelmänä” ja pitävät kirjallisuutta poliittisen kamppailun välineenä.



den tehtävä on toimittajien mukaan haastaa pohtimaan Teorian sisältämiä väitteitä ja sitä, mitä Teoriaa soveltamalla toisaalta saavutetaan, toisaalta menetetään. Artikkelit on valittu myös siksi, että ne ovat selkeitä ja hyvin kirjoitettuja ja siten vapaita yhdestä Teorian helmasyneistä: (tahallisen, väittävät useat antologian kirjoittajat) sekavasta ja pompöösistä retoriikasta. Lisäksi artikkeleiden tarkoituksena on auttaa lukijoita ja opiskelijoita näkemään, että kirjallisuudentutkimus on toimintaa, joka on itsessään oikeutettua. Se ei tarvitse Teoriaa pönkittämään itseään, eikä sen tarvitse teeskennellä kykenevänsä ratkaisemaan ongelmia, jotka liittyvät globalisaatioon tai rotujen ja sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen.

### Teorian ongelmista muutama

Antologiaan valitut artikkelit käsittelevät monenlaisia kysymyksiä. Ne analysoivat Teorian retoriikkaa, tarjoavat historiallisia ja kulttuurisia näkökulmia siihen, miten ja miksi Teoria saavutti nykyisen asemansa ja paljastavat erilaisia tieteenfilosofisia ongelmia, joille Teoria perustuu. Lisäksi artikkelit osoittavat keskeisten teoreetikoiden, kuten Jacques Derridan ja Gayatri Spivakin tekstien sisäisiä ristiriitaisuuksia, puutteellista argumentointia ja väitteiden perustelun vähäisyyttä. Yleisellä tasolla kirjasta voi sanoa, että osa-alueiden otsikoiden alle on koottu artikkeleita, joilla ei – yhteisestä otsikosta huolimatta – välttämättä ole muuta selkeää yhteistä nimittäjää kuin kriittisyys. Yksittäisten osioiden alta löytyy sekä Teoriaa teoreettisesta näkökulmasta kritisoivia artikkeleita että historiallisesta tai sosiologisesta näkökulmasta tehtyjä analyysejä Teorian asemasta. Tästä seuraa, että esimerkiksi tiettyihin Derridan perusolettamuksiin kohdistuvaa kritiikkiä löytyy usean eri osa-alueen alta. Kirjassa on siis tiettyä toistoa. Se ei kuitenkaan ole häiritsevää, koska samojen argumenttien kimppeeseen käydään monista eri lähtökohdista. Koska *Theory's Empire* -teoksessa käsitellään hyvin monia aiheita, esitelen tässä lyhyesti vain joitakin, mielestäni kiinnostavimpia artikkeleita.

Monien artikkeleiden sävy on paitsi hyvin kriittinen myös synkkä. Esimerkiksi René Wellekin vuodelta 1983 olevan artikkelin nimi on kuvaavasti ”Destroying Literary Studies”. Artikkelin käsittelee sitä, miten ja miksi kirjallisuudentutkimus Wellekin mukaan tuhoitiin sisältäpäin. Hyökkäys kulki kahdella rintamalla. Ensinnäkin uudet teoriat ottivat uudelleen käyttöön vanhan näkemyksen, joka hylkää ajatuksen kirjallisuuden esteettisestä luonteesta. Toiseksi uudet teoriat hylkäsivät vanhan käsityksen, jonka mukaan tekstin tulkinnassa on kysymys tekstin todellisen merkityksen etsimisestä. Samalla ne luopuivat Wellekin mukaan myös ideaalista, jonka mukaan ihmisen on mahdollista ymmärtää itseään ja muita ihmisiä ja näiden tekoja. Wellek pohtii, mitä seurauksia näistä näkemyksistä on kirjallisuudentutkimukselle laajemmin. Hän huomauttaa, ettei hän kaipaa takaisin entisaikojen impressionistiseen kritiikkiin ja että hän hyväksyy kirjallisuusteorian keskeisen pyrkimyksen selventää tutkimuksen periaatteita



että Derridan näkemys kielestä kuuluu pre-wittgensteinilaiselle 1800-luvulle ja että Derrida sekoittaa epistemologian ja ontologian.

### Kahdentasoista kritiikkiä

Antologiaan kootut artikkelit ovat karkeasti ottaen kahdenlaisia. Yhtäältä kirjasta löytyy yksittäisten teoreetikoiden, erityisesti Derridan, yksityiskohtaista argumenttien tarkastelua ja niiden perusteltua kritisointia. Toisaalta siitä löytyy artikkeleita, jotka sisältävät voimakkaasti yleistäviä väitteitä Teoriasta (koko termikin on jo valtava yleistys) ja tämän Teorian kuvaamista ja arvostelemista hyvin yleiseltä ja välillä aika spekulatiiviselta pohjalta. Ensiksi mainitut artikkelit edustavat minulle tiedettä – niiden kirjoittajat osoittavat selvästi ne argumentit ja sitaatit, joita he vastustavat ja miksi he niitä vastustavat. Yleistävien artikkeleiden arvoa on vaikeampi arvioida. Toisaalta voi sanoa, että niissä pyritään tarkastelemaan kritiikin kohteena olevaa teoriaa laajemmasta näkökulmasta, toisaalta yleisyyteen pyrkivät artikkelit lähestyvät paikoitellen, ironista kyllä, juuri niitä Introduction to Literary Studies -teosten tekstejä, joita antologia Patain ja Corralin mukaan kyseenalaistaa.

Erin O' Connorin artikkeli on mielestäni hyvä esimerkki rajatusta ja perustellusta kritiikistä. Hän keskittyy yksityiskohtaisesti analysoimaan Spivakin artikkelia "Three Women's Texts and a Critique of Imperialism", sen keskeisiä puutteita, artikkelin asemaa postkoloniaalisessa tutkimuksessa ja sitä epäkritiittistä tutkimusta, jonka artikkeli on synnyttänyt. Hänen mielestään on hälyttävää, että Spivakin artikkelista, joka on enemmänkin poleeminen kuin historiallinen, on tullut metodologinen malli ja esikuva sille, miten postkoloniaalista tutkimusta tulisi tehdä. "... it is finally more an argument about what literary history should say, than about how literary history ought to be done" (TE, 305), hän kirjoittaa. O'Connor peräänkuuluttaa "rehellistä postkoloniaalista tutkimusta", joka *ei* arvostelisi tutkimaansa kirjaa sen poliittisesta epäkorrektiudesta tai painostaisi tutkijaa tietynlaiseen "oikeaan" poliittiseen lukemistapaan.

Esimerkkinä kiinnostavasta, yleisempään argumentointiin pyrkivästä artikkelista voisi mainita Frederick Crewsin "The Grand Academy of Theory", jossa kirjoittaja esittelee ja kritisoi vallalla olevia empirismin vastaisia suuntauksia. Hänen mukaansa Teorian edustajille on yhteistä se, että he hylkäävät empirismin vaatimukset, joiden mukaan väitteet on kyettävä osoittamaan todeksi tietyn kokemukseräisen evidenssin avulla. Sen sijaan he luovat omat argumentointisääntönsä. Esimerkiksi Foucault julistaa, ettei aio antaa väitteen perusteluiden tai logiikan sääntöjen rajoittaa tai alistaa itseään. Samalla Teorian edustajat kuitenkin riistävät, Crews toteaa, yleisöltä mahdollisuuden rauhallisesti ja objektiivisesti arvioida Teorian ajatusten ja väitteiden arvoa. Myös Brian Vickersin artikkeli "Masters and Demons" käsittelee empiriaa, väitteiden perustelua ja sitä yhteisöä, jonka sisällä tulkintojen pitävyys testataan. Keskeinen ristiriita Vickersin mu-



asemaansa, eivät ole erityisen hienoja eivätkä varsinkaan tieteellisiä. Tutkijoita on esimerkiksi saattanut ohjata pelko siitä, että he tulevat leimatuksi anti-teoreetikoiksi ja konservatiiveiksi, jos he eivät lukeudu Teoriantunnustajien joukkoon. Myös tilanne yliopistoissa ja kirjallisuudentutkimuksen kentällä on yksi syy Teorian valtaan: tutkijat USA:ssa ovat pakotettuja kirjoittamaan kirja joka kolmas vuosi saadakseen pitää työpaikkansa ja edetäkseen urallaan. Tämä ei kannusta ajattelemaan itsenäisesti. Teorian avulla voi nopeasti ja tehokkaasti tuottaa paradigmanmukaisia tekstejä. Mark Bauerlein esittää yhdeksi keskeiseksi syyksi sosiaalisen konstruktionismin nousuun sen, että se sopii hyvin yliopistojen nykyisiin työoloihin. Sen avulla tutkijan ja opettajan on helppo olla huomattavan nopea ja tuottelias. Bauerleinin kärjistetyn näkemyksen mukaan sosiaalinen konstruktionismi on "... the epistemology of scholarship in haste" (TE, 353). Toisissa artikkeleissa esitetään muita syitä Teorian suosioon. Tällaisia ovat esimerkiksi tutkijoiden laiskuus ja välinpitämättömyys tai suoranaanainen tietämättömyys niistä teorioista, joita he käyttävät. Tutkijat voivat pitäytyä Teoriaan myös halutessaan vaikuttaa tieteellisemmiltä tai pätevämmiltä kuin mitä he oikeasti ovat. Tätä ilmiötä käsittelee kirjasta löytyvä Jean Bricmontin ja Alan Sokalin artikkeli "The Furor Over *Impostures Intellectuelles*: What Is All the Fuss About?" Siinä Bricmont ja Sokal esittelevät lyhyesti *Impostures Intellectuelles* -teoksensa keskeisiä väitteitä ja sen herättämää debattia. Kirja kuvaa sitä, miten ranskalaiset teoreetikot, kuten esimerkiksi Kristeva, Baudrillard ja Deleuze, ovat käyttäneet luonnontieteellisiä käsitteitä ja terminologiaa teksteissään väärin. "Might the goal be to pass off as profound a rather banal philosophical or sociological observation, by dressing it up in fancy scientific jargon" (TE, 538), Bricmont ja Sokal kysyvät.

### Jokaiselle jotakin: yleissivistävä haaste

*Theory's Empire. An Anthology of Dissent* on yleissivistävä. Se on monipuolinen tieteen-teorian, tieteenhistorian, logiikan, argumentoinnin ja tieteellisten kriteerien kurssi. Paikoitellen se on lähes viihdyttävä – osa artikkeleista on kirjoitettu hyvin ja niiden johdonmukainen argumentointi on nautinnollista luettavaa. *Theory's Empire* (tai osa siitä) voisi olla pakollinen esimerkiksi jatko-opiskelijoille, mutta siihen tarkoitukseen mihin Patai ja Corral sitä esittävät – perusopiskelijoille – se on mielestäni liian vaikea. Tekstit ovat vaativia, raskaita ja edellyttävät jonkinlaisia perustietoja kritiikin kohteena olevista teorioista. Kirjan artikkelit ovat voittopuolisesti jonkinlaisia "antiteesejä". Ne kritisoivat Teoriaa hyvin perusteellisesti, mutta aika harvassa artikkelissa hahmotellaan kritiikin pohjalta uuden ja vanhan synteesiä tai kokonaan uutta näkökulmaa. Kirjan toimittajien mukaan tarkoituksena on tarkastella sekä sitä, mitä Teoria antoi, että mitä se otti. Vaikutelmani mukaan pääpaino kuitenkin on sillä, mitä kaikkea Teoria tuhoi. Teos ei niinkään tarjoa lukijalleen uusia vaihtoehtoja. Sen sijaan useat kirjoittajista





rikkalaisen yliopistolaitoksen taloudellisesta tilasta ja yhteiskunnallisen arvostuksen vähenemisestä muistuttaa jossain määrin tilannetta Suomessa. Kirjaa voi suositella luettavaksi myös niille, jotka päättävät tutkimuksen rahoittamisesta. Se esittelee pelottavan skenaarion siitä, mitä tutkimukselle tapahtuu kun aikapulasta, rahasta ja menestymisestä tulee tiedettä tärkeämpää.

Kirja raottaa ovea keskusteluun, joka koskee tieteen perusteita, mutta avaus jää lähinnä viitteelliseksi. Jään jännityksellä odottamaan, mitä seuraavaksi. The Empire strikes back?

### Lähteet

*Theory's Empire. An Anthology of Dissent.* Toim. Daphne Patai ja Will H. Corral. Columbia University Press 2005. 725 s.